

BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO

GIÁO DỤC CÔNG DÂN

7

BẢN QUYỀN CUỐN SÁCH THUỘC VỀ
NHÀ XUẤT BẢN GIÁO DỤC VIỆT NAM

NHÀ XUẤT BẢN GIÁO DỤC VIỆT NAM

BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO

HÀ NHẬT THẮNG (Tổng Chủ biên)

PHẠM VĂN HÙNG (Chủ biên) - ĐẶNG THUYẾT ANH - VŨ XUÂN VINH

NGUYỄN THỊ THU HƯƠNG - PHẠM KIM DUNG

GIÁO DỤC CÔNG DÂN

7

(Tái bản lần thứ mười bảy)

BẢN QUYỀN CÙNG SÁCH THUỘC VỀ
NHÀ XUẤT BẢN GIÁO DỤC VIỆT NAM

NHÀ XUẤT BẢN GIÁO DỤC VIỆT NAM

Hãy bảo quản, giữ gìn sách giáo khoa để dành tặng cho các em học sinh lớp sau !

Bản quyền thuộc Nhà xuất bản Giáo dục Việt Nam - Bộ Giáo dục và Đào tạo.

SỐNG GIẢN DỊ

1 TRUYỆN ĐỌC

Bác Hồ trong ngày Tuyên ngôn Độc lập

Sáng sớm tinh mơ ngày 2 tháng 9 năm 1945, từ các làng ngoại thành và các tỉnh quanh Thủ đô Hà Nội, gần một triệu người tay cầm cờ, hoa, biểu ngữ đã trùng trùng điệp điệp kéo về Quảng trường Ba Đình, tràn ngập cả những đường phố xung quanh. Dưới bầu trời mùa thu trong xanh, lá cờ đỏ sao vàng hiên ngang phấp phới trên lễ đài như vẫy gọi, chào đón dân con yêu của đất nước.

Trong buổi lễ long trọng, người dân Việt Nam náo nức chờ đợi được thấy Lãnh tụ, vị Chủ tịch đầu tiên của nước Cộng hoà mới. Trong trí tưởng tượng của mọi người, vị Chủ tịch nước đầu tiên sẽ không mặc áo hoàng bào, thắt đai khảm ngọc như một vị Hoàng đế ngày xưa, nhưng nhất định phải ăn mặc sang trọng và đầy vẻ uy nghiêm.

Nhưng khi Chủ tịch Hồ Chí Minh xuất hiện trên lễ đài, mọi người đã vô cùng ngạc nhiên. Chủ tịch Hồ Chí Minh cười đôn hậu, vẫy chào đồng bào, thân mật giản dị như một người cha hiền về với dân con. Bác mặc bộ quần áo ka-ki, đội mũ vải đã bạc màu và đi đôi dép cao su bình dị. Cả một biển người xao động, hò reo như sấm dậy, ai cũng cố ngẩng cao lên để nhìn cho rõ Người. Nhiều người không cầm được nước mắt vì sung sướng, cảm động khi được nhìn thấy Bác Hồ.

“Tôi nói đồng bào nghe rõ không?”

Với giọng nói ấm áp, gần gũi, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã xoá tan tất cả những gì còn xa cách giữa vị Chủ tịch nước với mọi người và Người thật sự là vị Cha già kính yêu của dân tộc Việt Nam.

*(Theo Bác Hồ kính yêu
NXB Kim Đồng, Hà Nội, 1977)*

Chủ tịch Hồ Chí Minh đọc *Tuyên ngôn Độc lập* ngày 2-9-1945,
khai sinh ra nước Việt Nam Dân chủ Cộng hoà
(Ảnh : Thông tấn xã Việt Nam)

Gợi ý

- Em có nhận xét gì về trang phục, tác phong và lời nói của Bác Hồ trong truyện đọc trên ?
- Theo em, trang phục, tác phong và lời nói của Bác đã có tác động như thế nào tới tình cảm của nhân dân ta ? Em hãy tìm thêm những ví dụ khác nói về sự giản dị của Bác Hồ.
- Tính giản dị còn biểu hiện ở những khía cạnh nào khác trong cuộc sống ? Lấy ví dụ minh họa.
- Sống giản dị có tác dụng gì trong cuộc sống của chúng ta ?

2 NỘI DUNG BÀI HỌC

- Sống giản dị là sống phù hợp với điều kiện, hoàn cảnh của bản thân, gia đình và xã hội, biểu hiện ở chỗ : không xa hoa lãng phí ; không cầu kì, kiểu cách.

b) Giản dị là phẩm chất đạo đức cần có ở mỗi người. Người sống giản dị sẽ được mọi người xung quanh yêu mến, cảm thông và giúp đỡ.

- Tục ngữ : *Tốt gỗ hơn tốt nước sơn.*
- Danh ngôn : *"Trang bị quý nhất của một người là khiêm tốn và giản dị".*

Ph. Ăng-ghen

3 BÀI TẬP

a) Trong các tranh sau đây, theo em, bức tranh nào thể hiện tính giản dị của học sinh khi đến trường ? Vì sao ?

- b) Trong các biểu hiện sau đây, theo em, biểu hiện nào nói lên tính giản dị ?
- (1) Diễn đạt dài dòng, dùng nhiều từ cầu kì, bóng bẩy ;
 - (2) Lời nói ngắn gọn, dễ hiểu ;
 - (3) Nói năng cộc lốc, trống không ;
 - (4) Làm việc gì cũng sơ sài, qua loa ;
 - (5) Đối xử với mọi người luôn chân thành, cởi mở ;
 - (6) Thái độ khách sáo, kiêu cách ;
 - (7) Tổ chức sinh nhật linh đình.
- c) Tìm thêm những biểu hiện khác của tính giản dị và không giản dị trong cuộc sống hằng ngày mà em biết.
- d) Tìm tám gương sống giản dị của những người xung quanh em.
- đ) Theo em, học sinh cần phải làm gì để rèn luyện tính giản dị ?
- e) Em hãy sưu tầm một số câu thơ, câu ca dao hoặc tục ngữ nói về tính giản dị.

Bài 2

TRUNG THỰC

1 TRUYỆN ĐỌC

Sự công minh, chính trực của một nhân tài

“Không một ai thời cổ có thể sánh bằng !” - Đó là lời khen và đánh giá của Mi-ken-lăng-giơ* đối với Bra-man-tơ, một kiến trúc sư nổi tiếng của Ý thời bấy giờ. Bra-man-tơ vốn không phải là người mà Mi-ken-lăng-giơ ưa thích, mà là một kẻ địch - người làm hại không ít đến sự nghiệp của ông. Bra-man-tơ, vì ngại danh tiếng của Mi-ken-lăng-giơ sẽ lấy lòng, lấn át mình nếu ông hoàn thành được ngôi mộ cho

Giáo hoàng Giuylơ II, nên đã tìm cách cản trở việc xây dựng ngôi mộ đó. Điều này đã làm Mi-ken-lăng-giơ vô cùng tức giận. Song, khi đảm nhận xây dựng nóc tròn của giáo đường Xanh Pi-e, cân nhắc xét duyệt các phương án xây dựng, Mi-ken-lăng-giơ đã công khai đánh giá rất cao Bra-man-tơ. Ông tuyên bố : “Với tư cách là nhà kiến trúc, Bra-man-tơ thực vĩ đại. Không một ai thời cổ có thể sánh bằng !”.

Lời đánh giá trên biểu lộ tính cách trung thực, trọng chân lí và công minh của một nhân tài vĩ đại.

(Theo *Cuộc sống và sự nghiệp*, Tập 5
NXB Kim Đồng, Hà Nội, 1976)

Chú thích

* *Mi-ken-lăng-giơ* (1475-1564) : nhà thơ, họa sĩ, nhà điêu khắc, nhà kiến trúc danh tiếng của Ý thời kì Phục hưng.

Gợi ý

- Mi-ken-lăng-giơ đã có thái độ như thế nào đối với Bra-man-tơ, một người vốn kinh địch với ông ?
- Vì sao Mi-ken-lăng-giơ lại xử sự như vậy ? Điều đó chứng tỏ ông là người như thế nào ?
- Em hiểu thế nào là trung thực ?

2 NỘI DUNG BÀI HỌC

- Trung thực là luôn tôn trọng sự thật, tôn trọng chân lí, lẽ phải ; sống ngay thẳng, thật thà và dám dũng cảm nhận lỗi khi mình mắc khuyết điểm.
- Trung thực là đức tính cần thiết và quý báu của mỗi con người. Sống trung thực giúp ta nâng cao phẩm giá, làm lành mạnh các mối quan hệ xã hội và sẽ được mọi người tin yêu, kính trọng.

- Tục ngữ : *Cây ngay không sợ chết đứng.*
- Danh ngôn : *“Phải thành thật với mình, có thế mới không dối trá với người khác”.*

Séc-xpia

3 BÀI TẬP

a) Trong những hành vi sau đây, hành vi nào thể hiện tính trung thực ? Giải thích vì sao ?

- (1) Làm hộ bài cho bạn ;
- (2) Quay cốp trong giờ kiểm tra ;
- (3) Nhận lỗi thay cho bạn ;
- (4) Thẳng thắn phê bình khi bạn mắc khuyết điểm ;
- (5) Dững cảm nhận lỗi của mình ;
- (6) Nhặt được của rơi, đem trả lại người mất ;
- (7) Bao che thiếu sót của người đã giúp đỡ mình.

b) Thầy thuốc giấu không cho người bệnh biết sự thật về căn bệnh hiểm nghèo của họ. Em có suy nghĩ gì về việc làm đó của người thầy thuốc ?

c) Hãy kể lại những việc làm thể hiện tính trung thực hoặc thiếu trung thực mà em thấy trong cuộc sống hằng ngày.

d) Đối với người học sinh, để rèn luyện tính trung thực, theo em cần phải làm gì ?

đ) Hãy kể lại một câu chuyện nói về đức tính trung thực (hoặc sưu tầm một đoạn thơ hay ca dao, tục ngữ, danh ngôn nói về đức tính này).

Bài 3

TỰ TRỌNG

1 TRUYỆN ĐỌC

Một tâm hồn cao thượng

Đây là một câu chuyện có thật do chính người trong truyện thuật lại. Ông là một giáo viên người Anh. Mỗi khi kể, ông thường không cầm được nước mắt, xúc động, nghẹn ngào. Ông nói :

Nhà tôi ở một phố giữa Thủ đô Luân Đôn. Một hôm, tôi vừa ra khỏi cửa thì gặp một cậu bé chừng mười hai, mười ba tuổi ăn mặc tồi tàn, rách rưới ; mặt mũi gầy gò, xanh xao ; chìa những bao diêm khăn khăn mời tôi mua giúp một bao.

Tôi mở ví tiền và chép miệng :

- Rất tiếc là tôi không có xu lẻ.

- Thưa ông, không sao ạ. Ông cứ đưa cho cháu một đồng tiền vàng. Cháu chỉ chạy loáng một lát đến hiệu buôn để đổi, rồi hoàn lại cho ông tiền lẻ còn thừa.

Tôi chăm chú nhìn cậu bé và lưỡng lự :

- Thật chứ ?

- Thưa ông, thật ạ. Cháu không phải là một đứa dối trá.

Nét mặt của cậu bé trông rất cương trực và tự hào tới mức làm tôi tin và giao ngay cho cậu một đồng tiền vàng. Nhưng năm phút, mười phút, rồi mười lăm phút trôi qua mà vẫn không thấy cậu trở lại. Tôi bắt đầu nghi ngờ cậu bé. Nửa giờ sau, chờ mất công, tôi lững thững tiếp tục cuộc dạo chơi và tự nhủ : “Cần rút kinh nghiệm, không nên tin vào bọn trẻ này” !

Vài giờ sau, khi trở về nhà, tôi ngạc nhiên, thấy có một cậu bé đang đợi tôi. Diện mạo cậu bé này rất giống cậu bé đã cầm tiền của tôi, nhưng nhỏ hơn vài tuổi, gầy gò, xanh xao hơn và thoáng một nỗi buồn tuyệt vọng :

- Thưa ông, có phải ông vừa đưa cho Rô-be một đồng tiền vàng không ạ ?

Tôi khẽ gật đầu. Cậu bé tiếp :

- Thưa ông, đây là tiền lẻ hoàn lại... Rô-be nhờ cháu... mang đến trả ông... Rô-be là anh cháu... chúng cháu mồ côi... Anh cháu không thể mang tiền trả ông được... vì anh ấy... bị xe chết... đang nằm ở nhà và khó lòng... sống nổi...

Em bé không nói được hết câu vì những tiếng nấc xé lòng. Tôi sững sờ cả người, tim se lại vì hối hận, hối dón :

- Vậy bây giờ Rô-be ở đâu ? Hãy dẫn tôi đến.

Sau khi dừng lại một chút trước chiếc hầm nhỏ của một căn nhà đồ nát, em bé nói :

- Thưa ông, đây là nhà chúng cháu.

Trong một góc tối của căn hầm, cạnh chiếc bếp lò cũ kỹ đã tắt ngấm từ lâu, giữa một đống giẻ rách, tôi nhận ra Rô-be nằm dài, bất động. Mặt em lúc này trắng bệch. Một dòng máu đỏ từ trán chảy xuống.

Rô-be đưa mắt nhìn về phía tôi, giọng thều thào, yếu ớt :

- Thưa ông, ông hãy lại gần đây.

Tôi quỳ xuống bên em, cầm lấy bàn tay em - bàn tay khẳng khiu, gầy gò, đáng thương, lạnh ngắt.

- Sác-lây, em đưa tiền trả ông rồi chứ ?

Cậu bé gật đầu, mắt vẫn sung mọng.

- ... Ôi ! Đấy, ông xem, cháu không phải là đứa dối trá mà.

Tôi cúi sát xuống người em, hôn vào chỗ trán bị thương nứt rạn và nói với Rô-be rằng : “Em hãy bình tâm, dù bất cứ tình huống nào, tôi cũng sẽ nuôi nấng Sác-lây cho em”. Tôi nói dịu dàng, âu yếm an ủi Rô-be, để cái chết của em được thanh thản.

Bàn tay khốn khổ của em nằm gọn trong tay tôi lạnh dần, lạnh dần...

Em bé nghèo túng của tôi đã từ giã cõi đời quá ngắn ngủi như vậy đấy. Cái chết đó làm cho tôi thấy rằng, trong cuộc đời tôi chưa hề được thấy một cử chỉ, hành động nào đẹp đẽ, cao cả như vậy. Một tâm hồn vô cùng cao thượng ẩn náu trong một em bé sống trong cảnh rất đổi cực khổ nghèo nàn.

(Theo *Truyện ngắn nước Anh*)

Chú thích

* Bị xe chẹt : bị đụng xe, bị tông xe...

Gợi ý

- a) Vì sao Rô-be lại nhờ em mình là Sác-lây đến trả lại tiền cho người mua diêm - tác giả câu chuyện trên ?
- b) Việc làm đó thể hiện đức tính gì ?
- c) Hành động của Rô-be đã tác động thế nào đến tình cảm của tác giả ? Vì sao ?

2 NỘI DUNG BÀI HỌC

a) Tự trọng là biết coi trọng và giữ gìn phẩm cách, biết điều chỉnh hành vi của mình cho phù hợp với các chuẩn mực xã hội, biểu hiện ở chỗ : cư xử đàng hoàng, đúng mực, biết giữ lời hứa và luôn làm tròn nhiệm vụ của mình, không để người khác phải nhắc nhở, chê trách.

b) Tự trọng là phẩm chất đạo đức cao quý và cần thiết của mỗi con người. Lòng tự trọng giúp ta có nghị lực vượt qua khó khăn để hoàn thành nhiệm vụ, nâng cao phẩm giá, uy tín cá nhân của mỗi người và nhận được sự quý trọng của mọi người xung quanh.

- Tục ngữ : - Chết vinh còn hơn sống nhục.
- Chết đứng còn hơn sống quỳ.
- Đói cho sạch, rách cho thơm.

• Danh ngôn : “Chỉ có tinh tự lập và tự trọng mới có thể nâng chúng ta lên trên những nhỏ nhen của cuộc sống và những bão táp của số phận”.

A.X. Pu-skin

3 BÀI TẬP

a) Em hãy cho biết, trong các hành vi sau đây, hành vi nào thể hiện tính tự trọng ? Giải thích vì sao ?

(1) Không làm được bài, nhưng kiên quyết không quay cóp và không nhìn bài của bạn ;

(2) Dù khó khăn đến mấy cũng cố gắng thực hiện bằng được lời hứa của mình ;

(3) Khi có khuyết điểm và được nhắc nhở, Nam đều vui vẻ nhận lỗi, nhưng chẳng mấy khi sửa chữa ;

(4) Chỉ những bài kiểm tra nào được điểm cao Tâm mới đem khoe với bố mẹ, còn điểm kém thì giấu đi ;

(5) Đang đi chơi cùng bạn bè, Lan rất xấu hổ khi gặp cảnh bố hoặc mẹ mình lao động vất vả ;

b) Kể lại một số việc làm thể hiện tính tự trọng hoặc thiếu tính tự trọng mà em thấy trong cuộc sống hằng ngày.

c) Theo em, cần phải làm gì để rèn luyện tính tự trọng ?

d) Em hãy kể lại một câu chuyện nói về tính tự trọng.

d) Em hãy sưu tầm một số câu thơ, câu ca dao hoặc tục ngữ, danh ngôn nói về tính tự trọng.

Bài 4

ĐẠO ĐỨC VÀ KỈ LUẬT

1 TRUYỆN ĐỌC

Một tấm gương tận tụy vì việc chung

Nguyễn Phi Hùng là một trong tám người, đại diện cho hơn một trăm anh em trong đội Cải cây, tía cành của Công ti Công viên - Cây xanh đường phố Hà Nội được cử đi dự Hội nghị biểu dương “Người tốt việc tốt” của Thành phố tổ chức ở Cung Văn hoá hữu nghị Hà Nội⁽¹⁾.

Nói về công việc, Hùng tâm sự : “Lúc đầu, ngồi chót vót trên cây cao cách mặt đất mấy chục mét cũng “hốt”⁽²⁾, hoa mắt chóng mặt, phải ôm lấy thân cây, không dám nhìn xuống đất, sau rồi cũng quen dần. Nhưng dù lần đầu hay khi đã quen cũng đều phải thực hiện rất nghiêm ngặt quy định bảo hộ lao động khi làm việc, phải qua huấn luyện về quy trình kĩ thuật, nhất là về an toàn lao động mới

được lên cây. Khi trèo cây phải khoác lên người đủ thứ : dây bảo hiểm, thùng lớn, cưa tay, cưa máy...”

Được hỏi khó khăn nhất trong nghề nghiệp của anh là gì ? Anh kể : Cây trong thành phố người ta buộc, vắt vào nó bao nhiêu là thứ : dây điện, dây điện thoại, biển quảng cáo... chẳng chịt. Sợ nhất là dây điện, gặp chỗ dây hở, dây trần điện cao thế, không cẩn thận, không thực hiện nghiêm ngặt kỉ luật lao động sẽ rất nguy hiểm. Muốn hạ một cây phải có một bộ phận cán bộ chuyên môn đi khảo sát trước từng cây, ghi số vào sổ và phải có lệnh của Công ti cho chặt, mới được chặt, đâu có phải tự ý muốn chặt, cắt cây nào cũng được. Mọi việc phải làm xong trước tháng 7, trước mùa mưa bão. Vào mùa này, phải trực 24/24 giờ. Nhiều khi cây đổ, cành gãy phải làm việc suốt ngày đêm trong mưa rét, quần áo ướt sũng để sớm khắc phục hậu quả, giải phóng mặt đường. Làm việc vất vả, thâm lậu, thu nhập lại thấp hơn so với nhiều nghề khác, nhưng Hùng cũng như anh em trong Đội vẫn vui vẻ hoàn thành xuất sắc nhiệm vụ. Hùng không bao giờ đi muộn về sớm, sẵn sàng giúp đỡ đồng đội, nhận việc khó khăn nguy hiểm... Anh luôn được mọi người xung quanh tôn trọng và yêu quý, vì Phi Hùng luôn phát huy phẩm chất đạo đức và kỉ luật của anh bộ đội Cụ Hồ. Anh xứng đáng với danh hiệu “Người tốt việc tốt” của Thành phố.

Phỏng theo **Giang Quân**
(Trong cuốn *Những bông hoa đẹp*, NXB Hội Nhà văn)

Chú thích

- (1) *Cung Văn hoá hữu nghị Hà Nội* : *Cung Văn hoá hữu nghị Việt - Xô* (trước đây).
- (2) *Hốt* : sợ.

Gợi ý

- a) Những việc làm nào chứng tỏ anh Hùng là người có tính kỉ luật cao ?
- b) Những việc làm nào của anh Hùng thể hiện anh là người biết chăm lo đến mọi người và có trách nhiệm cao trong công việc ?
- c) Để trở thành người sống có đạo đức, vì sao chúng ta phải tuân theo kỉ luật ?

2 NỘI DUNG BÀI HỌC

- a) Đạo đức là những quy định, những chuẩn mực ứng xử của con người với người khác, với công việc, với thiên nhiên và môi trường sống, được nhiều người thừa nhận và tự giác thực hiện.

b) Kỉ luật là những quy định chung của một cộng đồng hoặc của tổ chức xã hội (nhà trường, cơ sở sản xuất, cơ quan...) yêu cầu mọi người phải tuân theo nhằm tạo ra sự thống nhất hành động để đạt chất lượng, hiệu quả trong công việc.

c) Giữa đạo đức và kỉ luật có mối quan hệ chặt chẽ. Người có đạo đức là người tự giác tuân thủ kỉ luật và người chấp hành tốt kỉ luật là người có đạo đức. Sống có kỉ luật là biết tự trọng, tôn trọng người khác.

Tự giác thực hiện những chuẩn mực đạo đức, quy định của cộng đồng, tập thể, chúng ta sẽ cảm thấy thoải mái và được mọi người tôn trọng, quý mến.

3 BÀI TẬP

a) Trong những hành vi dưới đây, theo em, hành vi nào vừa biểu hiện đạo đức, vừa thể hiện tính kỉ luật ?

- (1) Không nói chuyện riêng trong lớp ;
- (2) Quay cốp trong khi thi ;
- (3) Luôn giúp đỡ bạn bè khi khó khăn ;
- (4) Tích cực tham gia các hoạt động của lớp, của trường ;
- (5) Luôn hối hận khi làm điều gì sai trái ;
- (6) Không hút thuốc lá, không uống rượu ;
- (7) Làm bài đầy đủ trước khi đến lớp.

b) Em hãy nêu những biểu hiện thiếu tính kỉ luật của một số bạn học sinh hiện nay và tác hại của nó.

c) Hoàn cảnh gia đình bạn Tuấn rất khó khăn, Tuấn thường xuyên phải đi làm kiếm tiền giúp đỡ bố mẹ vào ngày chủ nhật, vì vậy, thỉnh thoảng Tuấn báo cáo vắng mặt trong những hoạt động do lớp tổ chức vào chủ nhật.

Có bạn ở lớp cho rằng Tuấn là học sinh thiếu ý thức tổ chức kỉ luật.

- Em có đồng tình với ý kiến trên không ? Vì sao ?

- Nếu em học cùng lớp với Tuấn, em sẽ làm gì để Tuấn được tham gia sinh hoạt với tập thể lớp trong những ngày chủ nhật ?

d) Em có dự định gì về rèn luyện đạo đức và kỉ luật trong những năm tháng còn là học sinh ?

Bài 5

YÊU THƯƠNG CON NGƯỜI

1 TRUYỆN ĐỌC

Bác Hồ đến thăm người nghèo

Tối 30 Tết năm Nhâm Dần (1962), đường phố mịt mù trong làn mưa bụi. Trời rét ngọt, xe ô tô đưa Bác tới đầu phố Lý Thái Tổ thì dừng lại. Bác tới thăm gia đình chị Chín. Bác chọn một gia đình có nhiều khó khăn để đến thăm và chúc Tết. Chồng chị Chín mất, để lại ba đứa con nhỏ. Chị phải đi làm công nhật, gặp việc gì làm việc đó để lấy tiền nuôi con.

Nhìn thấy Bác bước vào nhà, chị Chín xúc động, các con chị reo lên : “Bác Hồ, Bác Hồ !”... Bác Hồ đến bên các cháu, âu yếm xoa đầu rồi trao quà Tết cho các cháu. Bác quay lại hỏi chị Chín :

- Thím hiện nay làm gì ?

- Dạ... thưa Bác...

- Thím vẫn chưa có công việc ổn định à ?

- Dạ, cháu đã ngoài ba mươi tuổi, lại ít được học hành nên tìm việc làm ổn định cũng khó ạ.

Bác quay lại nhìn ông Chủ tịch Ủy ban hành chính Thành phố Hà Nội, rồi Bác lại hỏi tiếp chị Chín :

- Mẹ con thím có bị đói không ?

- Dạ, bữa cơm, bữa cháo cũng tạm đủ ạ !

Nói tới đây chị Chín rơm rớm nước mắt.

Bác chỉ vào cháu lớn nhất và hỏi chị Chín :

- Cháu có đi học không ?

- Dạ, cháu đang học lớp 4 ạ. Cháu nó vất vả lắm, sáng đi học, chiều về trông em và lao động giúp đỡ gia đình. Dù khó khăn, cháu cũng cố cho các cháu học hành.

Nghe chị Chín nói, Bác tỏ ý hài lòng. Bác ân cần dặn dò chị về việc làm ăn và học hành cho các cháu.

Trên đường về Phủ Chủ tịch, mưa xuân như rắc bụi, trời càng lạnh. Ngồi trong xe, Bác đắm chiêu suy nghĩ.

Sau Tết, Bác Hồ đã chỉ thị cho Ủy ban hành chính Thành phố Hà Nội phải chú ý tạo công ăn việc làm cho những người lao động gặp nhiều khó khăn như chị Chín.

Theo Vũ Kỳ

(Trong cuốn *Kể chuyện Bác Hồ*, NXB Giáo dục, Hà Nội, 1988)

Gợi ý

- Những chi tiết nào trong truyện thể hiện sự quan tâm, thông cảm và giúp đỡ của Bác Hồ đối với gia đình chị Chín ?
- Những chi tiết ấy biểu hiện đức tính gì của Bác Hồ ?
- Em hiểu thế nào là yêu thương con người ?

2 NỘI DUNG BÀI HỌC

- Yêu thương con người là quan tâm, giúp đỡ, làm những điều tốt đẹp cho người khác, nhất là những người gặp khó khăn, hoạn nạn.
- Yêu thương con người là truyền thống quý báu của dân tộc, cần được giữ gìn, phát huy.
- Người biết yêu thương mọi người sẽ được mọi người yêu quý và kính trọng.

• Tục ngữ :

Thương người như thể thương thân.

3 BÀI TẬP

- Em hãy nhận xét hành vi của những nhân vật nêu trong các tình huống sau đây :

- Mẹ bạn Hải không may bị ốm, Nam biết tin đã rủ một số bạn cùng lớp đến thăm hỏi, chăm sóc mẹ bạn Hải.

- Bé Thuý ở nhà một mình, chẳng may bị ngã. Long đi học về qua, thấy vậy đã vào băng bó vết thương ở tay cho Thuý và mời thầy thuốc đến khám cho em.

- Vân bị ốm phải xin phép nghỉ học ở nhà một tuần. Chi đội lớp 7A cử Toàn chép và giảng bài cho Vân sau mỗi buổi học, nhưng bạn Toàn không đồng ý, với lí do Vân không phải là bạn thân của Toàn.

- Trung hỏi vay tiền của Hồng để mua thuốc lá hút, Hồng không cho Trung vay mà còn khuyên Trung không nên hút thuốc lá.

b) Tìm những câu ca dao, tục ngữ, danh ngôn nói về tình thương yêu của con người đối với con người.

c) Hãy kể về một việc làm cụ thể của em thể hiện tình thương yêu giúp đỡ mọi người (đối với cha mẹ, anh chị em, bạn bè hoặc hàng xóm láng giềng, người trên đường phố...).

d) Em hãy kể về những tấm gương (trong lớp, trong trường hoặc nơi em ở) đã giúp người khác trong đời sống, trong học tập thể hiện truyền thống “lá lành đùm lá rách” của dân tộc ta.

Bài 6

TÔN SƯ TRỌNG ĐẠO

1 TRUYỆN ĐỌC

Bốn mươi năm vẫn nghĩa nặng tình sâu

Mới hơn bảy giờ sáng mà sân trường đã nhộn nhịp. Tám giờ, thầy Bình đến. Mọi người chạy đến vây quanh thầy chào hỏi thăm thiết, tặng thầy những bó hoa tươi thắm. Không khí thật cảm động. Thầy Bình ngỡ ngàng nhớ lại những học trò này của lớp 7A Trường cấp II* Tân Mão bốn mươi năm về trước trong buổi chia tay thầy khi tốt nghiệp cấp II. Chỉ có điều khác, trước mặt thầy giờ đây là những người đã đứng tuổi, “chững chạc” hơn, nhiều người tóc đã điểm bạc. Nhiều người trên ngực lấp lánh huân chương, huy chương, ghi nhận những chiến công, thành tích trên các lĩnh vực xây dựng và bảo vệ Tổ quốc. Thầy trò tay bắt mặt mừng, nhoe lệ trong ngày gặp mặt...

Ông Nam, nguyên là lớp trưởng, vẫn cách nói nhỏ ngày xưa : “Tất cả chú ý ! Nghiêm !”, rồi hạ giọng hóm hỉnh : “Kính mời thầy và mời tất cả các bạn vào lớp để học bài *Tình thầy trò*”. Tất cả cười vang vui vẻ và kéo vào lớp.

Lớp học bây giờ được xây lại đẹp và khang trang hơn xưa nhiều, nền nhà lát đá hoa, có cửa kính, quạt trần... Vừa vào đến lớp, ông Nam mời thầy Bình lên bục giảng như trước đây và mọi người tự tìm chỗ ngồi của mình. Ba mươi hai học sinh cũ có mặt lại ngồi trong lớp học như cách đây bốn mươi năm về trước. Bài học hôm nay không phải là nghe thầy Bình giảng mà là thầy nghe học sinh cũ nói về những kỉ niệm thầy trò, bày tỏ lòng biết ơn và báo cáo với thầy về những công việc của mỗi người trong những năm qua.

Biết bao kỉ niệm giữa thầy và trò được nhắc lại làm ai nấy đều bồi hồi, xúc động. Đã qua trưa mà buổi gặp mặt vẫn chưa kết thúc được.

Ông Nam nay là Trưởng ban liên lạc học sinh cũ của lớp, thay mặt những người dự họp đứng lên phát biểu, bày tỏ tình cảm chân thành của những học trò cũ đối với người thầy đã cho họ kiến thức và tình yêu trong cuộc đời.

Buổi gặp mặt kết thúc, thầy và trò lưu luyến mãi không muốn ra về.

Yên Thái

Chú thích

* *Cấp II* : tương đương với cấp Trung học cơ sở hiện nay.

Gợi ý

- a) Những chi tiết nào trong truyện thể hiện sự kính trọng và biết ơn của những học sinh cũ đối với thầy Bình ?
- b) Em hiểu thế nào là tôn sư trọng đạo ?
- c) Em hãy nêu một số biểu hiện thiếu tôn sư trọng đạo trong học sinh hiện nay.

2 NỘI DUNG BÀI HỌC

a) Tôn sư trọng đạo là : Tôn trọng, kính yêu và biết ơn đối với những người làm thầy giáo, cô giáo (đặc biệt đối với những thầy, cô giáo đã dạy mình), ở mọi lúc mọi nơi ; coi trọng những điều thầy dạy, coi trọng và làm theo đạo lí mà thầy đã dạy cho mình.

b) Tôn sư trọng đạo là một truyền thống quý báu của dân tộc, chúng ta cần phát huy.

- Tục ngữ : *Không thầy đố mày làm nên.*
- Châm ngôn : *Nhất tự vi sư, bán tự vi sư.*

3 BÀI TẬP

a) Trong những hành vi sau đây, hành vi nào thể hiện thái độ tôn sư trọng đạo ? Hành vi nào cần phê phán ? Vì sao ?

(1) Ngày chủ nhật, Năm ra chợ, gặp cô giáo cũ, Năm đứng nghiêm, bỏ mũ chào cô ;

(2) Thầy Minh ra bài tập Toán cho học sinh về nhà làm. Mãi chơi nên Hoa không làm bài tập ;

(3) Anh Thắng là một sinh viên đại học, nhân ngày Nhà giáo Việt Nam 20-11, anh Thắng đã viết thư thăm hỏi cô giáo cũ dạy anh từ hồi lớp 1 ;

(4) Giờ trả bài Tập làm văn, An bị điểm kém. Vừa nhận được bài từ tay thầy giáo, An đã vò nát và vứt bài vào ngăn bàn.

b) Em hãy tìm một số câu ca dao, tục ngữ nói về sự kính trọng và lòng biết ơn thầy giáo, cô giáo.

c) Trong những câu dưới đây, theo em, câu nào thể hiện rõ nhất về tôn sư trọng đạo ?

- (1) Ân trả, nghĩa đền.
- (2) Không thầy đồ mầy làm nên.
- (3) Ăn khoai nhớ kẻ cho dây mà trồng.
- (4) Muốn sang thì bắc cầu kiều
Muốn con hay chữ thì yêu kính thầy.
- (5) Một chữ cũng là thầy, nửa chữ cũng là thầy.
(Nhất tự vi sư, bán tự vi sư).

Bài 7

ĐOÀN KẾT, TƯƠNG TRỢ

1 TRUYỆN ĐỌC

Một buổi lao động

Một ngày chủ nhật, Trường Trung học cơ sở Xuân Tiến tổ chức cho các lớp khối 7 lao động san sân bóng. Đã gần trưa, nhiều lớp đã hoàn thành công việc được giao. Riêng lớp 7A công việc vẫn chưa hoàn thành, phần vì gặp phải khu đất khó làm, có nhiều mô đất cao, nhiều rễ cây chằng chịt, phần vì lớp lại có nhiều bạn nữ. Lớp 7B làm ngay cạnh lớp 7A và đã làm xong công việc của mình. Cả lớp đang quây tròn trên nền đất mới san, róc mía, bóc cam ăn. Các bạn lớp 7A vẫn tiếp tục lao động, người xúc, người đào, người san... Lớp trưởng 7B chạy sang tìm gặp Hoà - Lớp trưởng 7A, rồi vỗ mạnh hai tay vào nhau hô to :

- Ngừng tay ! Ngừng tay các bạn ơi !

Nhiều bạn ngừng tay, nhưng nhiều bạn vẫn mãi miết làm. Lớp trưởng 7A hỏi :

- Có việc gì thế Bình ? Sao lại ngừng tay ?

- Thế này nhé, - Lớp trưởng 7B nói - việc của các cậu còn nhiều, hết buổi cũng chưa chắc đã xong. Các cậu nghỉ một lúc sang bên bọn mình ăn mía, ăn cam rồi cả hai lớp chúng ta cùng làm.

Lớp trưởng 7A xúc động dang hai tay ôm Bình lắc mạnh : “Hay quá, hay quá. Hoan hô các bạn 7B, hoan hô !” rồi quay về phía lớp đang lao động hô to : “Tất cả ngừng tay, nghỉ đã, sang 7B ăn mía”. Thế là cả lớp 7A ùa sang chỗ lớp 7B. Các bạn 7B lấy mía, cam mời các bạn 7A và cùng nhau ăn vui vẻ. Bình và Hoà khoác tay nhau cùng bàn kế hoạch thực hiện phần việc còn lại.

Sau những phút nghỉ giải lao, hai lớp lại tiếp tục công việc. Còn một mô đất cao, có nhiều bụi cây, rễ to bám chắc trong lòng đất, cả hai lớp, người cuốc, người đào, người xúc đất chuyển đi. Chỉ trong khoảng hơn một giờ, các rễ cây đã được dọn sạch, mô đất cao đã được san phẳng.

Thế là nhờ có các bạn lớp 7B sang giúp, lớp 7A đã làm xong phần việc được giao. Bình và Hoà nắm tay nhau vui sướng. Hoà nói :

- Cảm ơn, các cậu đã giúp đỡ bọn mình !
- Có gì đâu, giúp nhau một chút là chuyện thường thôi mà !

Yên Thái

Gợi ý

- a) Khi lao động san sân bóng, lớp 7A đã gặp phải những khó khăn gì ?
- b) Để giúp lớp 7A giải quyết khó khăn, các bạn lớp 7B đã làm gì ?
- c) Những việc làm ấy thể hiện đức tính gì của các bạn lớp 7B ?

2 NỘI DUNG BÀI HỌC

- a) Đoàn kết, tương trợ là sự thông cảm, chia sẻ và có việc làm cụ thể giúp đỡ nhau khi gặp khó khăn.
- b) Sống đoàn kết, tương trợ sẽ giúp chúng ta dễ dàng hoà nhập, hợp tác với mọi người xung quanh và sẽ được mọi người yêu quý.
- c) Đoàn kết, tương trợ sẽ giúp chúng ta tạo nên sức mạnh để vượt qua được khó khăn.
- d) Đoàn kết, tương trợ là một truyền thống quý báu của dân tộc ta.

• Ca dao :

*Một cây làm chẳng nên non
Ba cây chụm lại nên hòn núi cao.*

• Danh ngôn :

*“Đoàn kết, đoàn kết, đại đoàn kết
Thành công, thành công, đại thành công”.*

Chủ tịch Hồ Chí Minh

3 BÀI TẬP

- a) Trung là bạn học cùng tổ, lại ở gần nhà Thuý. Trung bị ốm phải nghỉ học nhiều ngày. Nếu em là Thuý, em sẽ giúp Trung việc gì ?
- b) Tuấn và Hưng học cùng lớp. Tuấn học giỏi, còn Hưng lại học kém toán ; mỗi khi có bài tập về nhà là Tuấn lại làm hộ Hưng để Hưng khỏi bị điểm xấu.
Em có tán thành việc làm của Tuấn không ? Vì sao ?
- c) Giờ kiểm tra toán, có một bài khó, hai bạn ngồi cạnh nhau đã “góp sức” để cùng làm.
Em có suy nghĩ gì về việc làm của hai bạn đó ?
- d) Em hãy kể lại một việc làm thể hiện sự đoàn kết, tương trợ của em với bạn hoặc với những người xung quanh.

Bài 8

KHOAN DUNG

1 TRUYỆN ĐỌC

Hãy tha lỗi cho em

Giờ giảng văn đầu tiên. Nhìn cô giáo Vân viết trên bảng, nét chữ run run, không thẳng hàng, mấy bạn lớp tôi xì xào, đưa mắt nhìn nhau.

Bống dung, Khôi đứng dậy nói to :

- Thưa cô, chữ cô viết khó đọc quá !

Cô Vân đứng lặng người. Đôi mắt cô chớp chớp, mặt cô đỏ lên rồi tái dần. Viên phấn trên tay cô rơi xuống. Phải mất vài phút, cô mới giảng tiếp được. Giờ học hôm đó kết thúc muộn.

Trước khi cho lớp nghỉ, cô Vân nói nhỏ nhẹ :

- Trước hết, cô xin lỗi các em vì giảng quá giờ. Còn chữ viết... (giọng cô đang ngập ngừng bống rành rọt hẳn lên) cô sẽ cố gắng trình bày đẹp hơn để các em dễ đọc.

Hôm đó, đến phiên tôi và Khôi trực nhật, tôi đến lớp sớm hơn ngày thường. Thấy Khôi đang thập thò ngoài cửa lớp, tôi khẽ bước đến bên cậu ấy và nhìn vào. Trời ơi ! Cô Vân đang mải mê nắn nót tập viết ; thảo nào, những giờ giảng gần đây chữ cô viết khác hẳn ngày đầu.

Đang viết, bỗng nhiên viên phấn trên tay cô rơi xuống, cô ngồi thụp xuống đất, mặt nhăn lại đau đớn. Cô dùng tay trái nắn bóp tay phải khá lâu. Hình như đau quá, cô lấy tay lau nước mắt. Tôi hoảng hốt chạy vào ôm lấy cô, cầm bàn tay cô, tôi hỏi khẽ :

- Cô ơi, cô làm sao thế ? Em đi báo với các thầy, cô ở văn phòng nhé ?

- Không sao đâu các em ạ, một lát là khỏi thôi. Thỉnh thoảng, cô lại bị như thế. Chả là mảnh đạn còn trong cánh tay cô từ lúc ở chiến trường, gặp khi trở trời là vết thương lại tấy lên đấy thôi.

Tôi quay lại nhìn Khôi. Bống nó cúi đầu, rơm rớm nước mắt, giọng nó nghèn nghẹn :

- Cô ơi ! Cô tha lỗi cho em, em có lỗi với cô.

Cô Vân từ từ đứng dậy, cô quang tay lên vai chúng tôi, nhìn chúng tôi trìu mến :

- Không sao, cô không giận các em đâu. Thôi chúng ta cùng chuẩn bị đi, sắp đến giờ học rồi.

Phỏng theo **Phan Thị Đoàn Trang**
(Tập chí *Vì trẻ thơ*, số 119, tháng 12-2000)

Gợi ý

- Thái độ lúc đầu của Khôi đối với cô giáo như thế nào ? Về sau có sự thay đổi như thế nào ? Vì sao có sự thay đổi đó ?
- Em có nhận xét gì về việc làm của cô giáo Vân và thái độ đối với Khôi.
- Em rút ra bài học gì qua truyện đọc trên ?
- Theo em, đặc điểm của lòng khoan dung là gì ?

2 NỘI DUNG BÀI HỌC

a) Khoan dung có nghĩa là rộng lòng tha thứ. Người có lòng khoan dung luôn tôn trọng và thông cảm với người khác, biết tha thứ cho người khác khi họ hối hận và sửa chữa lỗi lầm.

b) Khoan dung là một đức tính quý báu của con người. Người có lòng khoan dung luôn được mọi người yêu mến, tin cậy và có nhiều bạn tốt. Nhờ có lòng khoan dung, cuộc sống và quan hệ giữa mọi người với nhau trở nên lành mạnh, thân ái, dễ chịu.

Chúng ta hãy sống cởi mở, gần gũi mọi người và cư xử một cách chân thành, rộng lượng, biết tôn trọng và chấp nhận cá tính, sở thích, thói quen của người khác trên cơ sở những chuẩn mực xã hội.

- Tục ngữ : *Đánh kẻ chạy đi, không ai đánh người chạy lại.*
- Danh ngôn : *“Nên tha thứ với lỗi nhỏ của bạn nếu bạn không sửa được. Nhưng đối với lỗi nhỏ của mình thì nên nghiêm khắc”.* P. Gi-sta-lo

3 BÀI TẬP

a) Hãy kể lại một việc làm thể hiện lòng khoan dung của em, của bạn em hoặc của người lớn mà em biết.

b) Những hành vi nào sau đây thể hiện lòng khoan dung ? Vì sao ?

- (1) Bỏ qua lỗi nhỏ của bạn ;
- (2) Tìm cách che giấu khuyết điểm cho bạn ;
- (3) Nhường nhịn bạn bè và em nhỏ ;
- (4) Mắng nhiếc người khác nặng lời khi không vừa ý ;
- (5) Ôn tồn thuyết phục, góp ý giúp bạn sửa chữa khuyết điểm ;
- (6) Hay chê bai người khác ;
- (7) Chăm chú lắng nghe để hiểu mọi người ;
- (8) Hay trả đũa người khác ;
- (9) Đổ lỗi cho người khác.

c) Hằng và Lan ngồi cạnh nhau trong lớp. Một lần, Hằng vô ý làm dây mực ra vở của Lan. Lan nổi cáu, mắng Hằng và cố ý vấy mực vào áo Hằng. Em hãy nhận xét thái độ và hành vi của Lan.

d) Tan học, Trung vừa lấy được xe đạp ra và lên xe chuẩn bị đi thì một bạn gái đi xe đạp không hiểu vì sao xô vào Trung làm Trung bị ngã, xe đổ, cặp sách của Trung văng ra, chiếc áo trắng vấy bẩn. Nếu em là Trung, trong tình huống đó, em sẽ làm gì ?

đ) Hãy nêu một vài tình huống mà em có thể gặp (ở trường, ở nhà, ở ngoài đường, ở nơi công cộng) đòi hỏi có lòng khoan dung và nêu cách ứng xử của mình. Ví dụ : Giữa em và bạn em hiểu lầm nhau và giận nhau.

Bài 9

XÂY DỰNG GIA ĐÌNH VĂN HOÁ

1 TRUYỆN ĐỌC

Một gia đình văn hoá

Cô Hoà là một y tá có dáng người nhỏ nhắn và gương mặt dễ mến. Nhiều năm qua, cô đã cùng chồng con nỗ lực phấn đấu xây dựng gia đình mình trở thành một gia đình văn hoá tiêu biểu.

Ai đến thăm ngôi nhà xinh xắn của gia đình cô cũng thấy đó là một gia đình hạnh phúc. Chồng cô là bác sĩ, đang công tác tại Trung tâm Y tế huyện nhà. Cô chú có một con trai đang học lớp 6. Là một phụ nữ đảm đang, cô vừa hoàn thành tốt công tác ở cơ quan, vừa quán xuyến việc nhà, chăm sóc, nuôi dạy con chu đáo. Ngoài giờ làm việc ở cơ quan, cô chú lo tăng gia sản xuất cải thiện đời sống, trồng mía và rau quả, chăn nuôi gia súc, gia cầm. Ngôi nhà nhỏ bé gia đình cô đang sống chính là kết quả công sức lao động và tiết kiệm của cô chú trong nhiều năm qua. Trong gia đình cô, mọi người luôn chia sẻ, giúp đỡ nhau mọi công việc. Bạn Tú,